

УКРАЇНА

**УРЯДОВИЙ УПОВНОВАЖЕНИЙ У СПРАВАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

Government Agent
before the European Court of Human Rights
Ukraine
вул. Городецького, 13, м. Київ, 01001, Україна

Agent du Gouvernement
auprès de la Cour Européenne des Droits de l'Homme
l'Ukraine
13, Horodetsкого St. Kyiv, 01001, Ukraine

Тел.: +380 44 278-37-23, факс.: +380 44 271-17-83
E-mail: themis@minjust.gov.ua http://www.minjust.gov.ua

28.04.2016 № 1507/12.0.1/16-16

На № _____

**Міністерство внутрішніх справ
України**

Національна поліція України
вул. Академіка Богомольця, 10, м.
Київ, 01601

**Головне управління Національної
поліції в місті Києві**
вул. Володимирська, 15, м. Київ,
01601

✓ **Копія: Національна академія
внутрішніх справ**
0303,5 м. Київ, пл. Солом'янська, 1

*Щодо виконання рішення Європейського суду з прав людини
у справі «Картюк та інші проти України»*

06 жовтня 2015 року Європейським судом з прав людини (далі – Європейський суд) було ухвалено рішення у справі «Картюк та інші проти України», яке набуло статусу остаточного 06 січня 2016 року.

У цьому рішенні Європейський суд констатував порушення пункту 1 і підпункту «d» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) у зв'язку з тим, що заявників, учасників громадської акції «Україна проти Кучми», було позбавлено права на допит свідків обвинувачення у кримінальній справі щодо них; а також порушення статті 11 Конвенції через те, що національний суд призначив заявникам покарання, що не було пропорційним цілі, яка переслідувалась (забезпечення публічного порядку).

Крім того, Європейський суд зобов'язав державу сплатити першому заявнику 3 000 (три тисячі) євро, другому та третьому заявникам – по 4 000 (чотири тисячі) євро відшкодування моральної шкоди.

Вх. № 15
696
02
16

Факти справи та суть порушень викладено у стислому викладі рішення, що додається.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та пункту 1 статті 46 Конвенції рішення Європейського суду є обов'язковими для виконання.

Під виконанням рішення Європейського суду слід розуміти виплату відшкодування, а також вжиття державою додаткових заходів індивідуального характеру, спрямованих на усунення конкретного порушення, визначеного в рішенні Європейського суду, та заходів загального характеру, спрямованих на усунення підстави для надходження до Європейського суду аналогічних заяв проти України у майбутньому.

За цими критеріями Комітет міністрів Ради Європи здійснює оцінку виконання державою рішень Європейського суду, виходячи з інформації, наданої державними органами щодо заходів, вжитих на виконання вказаних рішень. Відповідні положення закріплені у Правилах Комітету міністрів Ради Європи щодо контролю за виконанням рішень Європейського суду та умов дружнього врегулювання (10 травня 2006 року).

Обсяг та суть заходів загального та індивідуального характеру, необхідних для виконання кожного конкретного рішення Європейського суду, безпосередньо залежать від характеру порушень, констатованих Європейським судом.

У вказаній справі Європейський суд звернув увагу на те, що національні суди долучили до справи показання свідків, надані під час досудового розслідування, на тій підставі, що ці свідки з «поважних причин» не могли бути присутні під час судового розгляду. Однак суди не вказали, якими саме були ці «поважні причини» (див. п. 114 рішення Європейського суду).

Крім того, Європейський суд окремо зауважив, що суд першої інстанції, який розглядав справу, не вжив жодних заходів для встановлення особи та виклику до суду свідка (або того, хто видавав себе за нього), який надіслав на адресу суду лист, в якому заперечив свої показання, надані під час досудового слідства, та активно намагався бути допитаним у суді з цього питання. Суд першої інстанції, всупереч вимогам Конвенції та чинного на той час законодавства, продовжував посилатися на свідчення зазначеної особи, надані під час досудового слідства, та у формальний спосіб відмовив у задоволенні такого клопотання на підставі того, що підпис особи на листі не був завірений. При цьому Європейський суд вказав, що «такий підхід ще більше вражає з огляду на те, що особа, яка написала від імені І. Тр., вказала, що І. Тр. у той час перебував під вартою. Тобто в органів влади була можливість легко з ним зв'язатися, розвіяти усі сумніви щодо його особи та забезпечити його явку під час судового розгляду справи щодо заявників» (див. п.п. 115 – 188).

Встановлюючи порушення статті 11 Конвенції, Європейський суд зауважив, що «при вирішенні цього питання Суд знаходить важливим той факт, що другому заявникові, якого було визнано винним лише в організації масових безпорядків, а не в активній участі у них, тим не менш, спочатку було призначено покарання у вигляді п'яти років позбавлення волі – найсуворіше покарання з усіх заявників, включаючи тих, кого було визнано винним у вчиненні актів насильства. Навіть коли це покарання згодом було зменшене до трьох років (див. для порівняння рішення у справі «Юстюн проти Туреччини»

(Ustiin V. Turkey), заява № 37685/02, п. 34, від 10 травня 2007 року), воно все одно залишалось найтривалішим покаранням з усіх, призначених заявникам, і дорівнювало за тривалістю тільки покаранню четвертого заявника, якого, на відміну від другого заявника, було визнано винним безпосередньо у вчиненні актів насильства; ...хоча санкція за дії заявників щодо організації масових заворушень та підбурювання до насильства під час подій 9 березня 2001 року могла бути зумовлена вимогами громадської безпеки, тривалі строки позбавлення волі, призначені їм в якості покарання, не були пропорційні легітимній цілі *[забезпечення громадської безпеки]*, яка переслідувалась» (п.п. 232, 235 рішення Європейського суду).

Враховуючи вищезазначене, прошу довести висновки Європейського суду у цій справі до відома працівників внутрішніх справ та національної поліції всіх рівнів та забезпечити їх врахування в роботі.

Принадібно повідомляю, що найближчим часом офіційний переклад вказаного рішення буде надруковано у збірнику нормативно-правових актів «Офіційний вісник України» та розміщено на сайті Міністерства юстиції України (www.minjust.gov.ua).

Додаток: стислий виклад рішення у справі «Карпюк та інші проти України» в 1 прим на 4 арк.

З повагою

І.О. Коваль

В.о. Урядового уповноваженого

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
СПРАВА «КАРПЮК ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF KARPYUK AND OTHERS V. UKRAINE)

(Заяви №№ 30582/04 і 32152/04)

Стислий виклад рішення від 06 січня 2016 року

Наприкінці 2000 року і на початку 2001 року група політиків і організацій, які знаходилися в опозиції до тодішнього Президента України Леоніда Кучми, розпочала серію широкомасштабних акцій і демонстрацій, а також громадську кампанію, відому під назвою «Україна без Кучми».

9 березня 2001 року близько 8 год заявники, які були членами або прибічниками націоналістичної партії «Українська національна асамблея» (далі - УНА, на час подій асоційована з незареєстрованою організацією, відомою як «Українська національна солідарна організація» або «Українська націоналістична самооборона», далі - УНСО), взяли участь у політичному мітингу біля пам'ятника Шевченку, про який опозиційними силами було оголошено 8 березня 2001 року і метою якого було не дати Президентові Леоніду Кучмі підійти до пам'ятника українському поетові Тарасу Шевченку у Києві (пам'ятник Шевченка) та покласти квіти з нагоди 187-ї річниці з дня його народження.

До прибуття протестувальників міліція та воєнізовані формування Міністерства внутрішніх справ сформували кордон та впродовж певного часу не дозволяли учасникам мітингу наблизитися до пам'ятника. Як було встановлено національними судами, протестувальники спробували прорвати кордон з метою перешкодити церемонії покладання квітів та напали на міліцію, яка, у свою чергу, рушила на протестувальників, щоб зупинити та розігнати натовп.

Оскільки під час подій біля пам'ятника Шевченку кілька протестувальників було заарештовано, пізніше того ж дня колона протестувальників, серед яких були і заявники, рушила до будівлі Міністерства внутрішніх справ України, вимагаючи звільнення заарештованих. Вони розібрали дерев'яне загородження поблизу, закидали будівлю яйцями і пішли.

Близько 15 год того ж дня група протестувальників, серед яких були заявники, пройшла від будівлі Міністерства внутрішніх справ України у напрямку до центра міста, вийшла на вулицю Банкову і вступила там у сутичку з міліцією, яка перекрила вулицю з метою запобігти доступу до розташованої на ній будівлі Адміністрації Президента України. У працівників міліції поцілили камінням та металевим загородженням, а також кинули пляшку з «коктейлем Молотова». Внаслідок вказаних подій 9 березня були поранені кілька працівників міліції.

У період з 9 до 16 березня 2001 року заявників було заарештовано і взято під варту на час слідства і суду (сьомого заявника через кілька днів було звільнено під підписку про невиїзд).

25 грудня 2002 року колегія Голосіївського районного суду м. Києва (далі - районний суд) у складі головуючого судді В. та двох інших суддів визнала заявників винними у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених статтею 71 Кримінального кодексу України. Апеляційний суд м. Києва (далі - апеляційний суд) залишив вирок щодо заявників в силі, вилучивши певні показання з мотивувальної частини та зменшивши строк позбавлення волі перших п'яти заявників. Верховний Суд України залишив в силі вирок і рішення апеляційного суду, однак дещо скоротив строк позбавлення волі першого заявника.

Згідно з висновками національних судів перші три заявники відіграли головну роль у підбурюванні та керівництві нападами на міліцію як біля пам'ятника Шевченку, так і на вулиці Банковій. Четвертий, п'ятий, шостий і сьомий заявники брали участь у нападах на міліцію на вулиці Банковій.

У своїх висновках національні суди покладалися, серед іншого, на показання свідків, надані під час досудового слідства і оголошені у суді під час розгляду справи.

Обґрунтовуючи своє рішення про долучення цих свідчень до доказової бази, суд першої інстанції зазначив, що у свідків були «вагомні підстави» не з'являтися до суду.

У невстановлену дату заступник Генерального прокурора України подав до Верховного Суду України клопотання про перегляд вироку щодо заявників у порядку виключного провадження, стверджуючи, що органи влади не розглянули версію щодо того, що сутички між учасниками мітингу були спровоковані правоохоронними органами або третіми особами та що ця інформація не була відома судам, які розглядали справу. 7 квітня 2006 року Верховний Суд України вирішив не відновлювати провадження, постановивши, що у нього немає повноважень скасовувати вирок на зазначеній підставі.

До Європейського суду з прав людини (далі - Європейський суд) перші шість заявників скаржились за статтею 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) на тримання їх у металевій клітці у залі судових засідань під час розгляду справи судом першої та апеляційної інстанцій. Другий заявник також окремо скаржився на жорстоке поводження з ним з боку працівників міліції і непроведення ефективного розслідування його скарг, а також на неналежні умови тримання його під вартою у СІЗО та відсутність належного лікування туберкульозу. Заявники також подавали різні скарги за статтею 6 Конвенції, зокрема на відсутність можливості допитати свідків або вимагати, щоб їх допитали; на видалення другого заявника із зали суду; у зв'язку з призначенням державою безоплатних захисників для першого заявника; у зв'язку з обмеженням спілкування другого заявника зі своїм захисником; у зв'язку з триманням заявників у металевій клітці впродовж судового розгляду, що перешкоджало спілкуванню із захисниками; а також на упередженість суду, недотримання принципів рівності сторін, презумпції невинуватості та права на змагальний судовий процес. Крім того, заявники скаржились за статтями 10 і 11 Конвенції на те, що позбавлення їх доступу до пам'ятника Шевченку 9 березня 2001 року порушило їх право на свободу мирних зібрань, а також що їхнє затримання та засудження порушили їх право на свободу вираження поглядів і зібрань. Насамкінець, другий заявник скаржився, що у нього не було ефективного засобу правового захисту щодо стверджуваного жорстокого поводження з ним з боку міліції.

Розглянувши скарги перших шести заявників за статтею 3 Конвенції, Європейський суд дійшов висновку, що вони мають бути відхилені відповідно до пунктів 1 і 4 статті 35 Конвенції у зв'язку з порушенням шестимісячного строку.

у відповідь на скарги заявників щодо відсутності у них можливості допитати свідків Європейський суд зазначив, що, обґрунтовуючи своє рішення про долучення показань відсутніх свідків в якості доказів, суд першої інстанції зазначив, що у свідків були «поважні причини» для неявки до суду. При цьому один зі свідків, І. Тр., під час судового розгляду звернувся до суду першої інстанції з листом, в якому зазначив, що перебуває під вартою і заперечив свої попередні свідчення, а також активно намагався бути допитаним у суді з цього питання. Незважаючи на це явне виявлення І. Тр. бажання дати свідчення, суд першої інстанції продовжував покладатися на його показання, надані під час досудового слідства, зазначаючи, що його підпис на листі не був завірений. Європейський суд зауважив, що органи влади не вжили жодних заходів, щоб встановити особу, яка написала листа від імені І. Тр., який перебував під вартою і з яким, відповідно, легко було зв'язатися. Що стосується показань інших свідків, Європейський суд зазначив, що національні суди обґрунтували свої рішення про долучення їх в якості доказів «поважними причинами» неявки цих свідків у судові засідання, однак без деталізації цих причин. У зв'язку з вищезазначеним Європейський суд встановив порушення пункту 1 і підпункту «d» пункту 3 статті 6 Конвенції через неявку до суду свідків обвинувачення щодо другого та третього заявника.

Водночас Європейський суд дійшов висновку про відсутність вказаного порушення щодо четвертого заявника, оскільки його засудження ґрунтувалося на свідченнях низки очевидців, більшість яких було допитано під час судового розгляду, а також на інших доказах. Крім того, четвертий заявник не вказав, яку саме роль відігравали показання відсутніх свідків у його засудженні та чому їх не було допитано на суді. Тому Європейський суд визнав відповідну скаргу необґрунтованою і відхилив відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.

Розглянувши скарги другого заявника на видалення його із зали суду, Європейський суд встановив відсутність порушення пункту 1 і підпунктів «с» і «d» пункту 3 статті 6 Конвенції з огляду на те, що під час судового розгляду суддя десять разів оголошував заявникові попередження у зв'язку з його поведінкою у залі судових засідань і вперше його було видалено на невеликий строк. Однак заявник продовжував робити ремарки, які цілком слушно могли вважатися судом як такі, що порушують порядок засідання. Крім того, Європейський суд звернув увагу на те, що протягом періоду видалення заявника із зали судових засідань його інтереси представляв представник.

Щодо скарги першого заявника на призначення йому та часту зміну безоплатних захисників Європейський суд дійшов висновку, що суд першої інстанції мав відповідні і достатні підстави для висновку про те, що інтереси правосуддя, зокрема, необхідність уникнення затримок, спричинених поведінкою обраного заявником захисника, вимагають призначення йому безоплатного захисника. Відповідно, порушення пункту 1 і підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції у зв'язку з призначенням заявникові безоплатного захисника 2 вересня 2002 року, не було. Водночас скарги заявника про те, що часта заміна безоплатних захисників у його справі перешкоджала підготовці його захисту Європейський суд відхилив відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції з огляду на те, що вони нічим не обґрунтовані і неконкретні. Зокрема, заявник не уточнив імен захисників, яких, як стверджувалося, йому було призначено, дати їх призначення, причини їх заміни та чи заперечував заявник проти їх призначення і заміни.

Скаргу другого заявника щодо обмеження його спілкування зі своїм захисником Європейський суд визнав нечіткою і необґрунтованою, а тому відхилив її відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції. Зокрема, Європейський суд вказав, що заявник не стверджував, що заявляв клопотання про додаткові консультації зі своїм захисником, але йому було відмовлено.

Розглянувши скарги заявників на те, що триманням їх у металевій клітці впродовж судового розгляду перешкоджало їх спілкуванню із захисниками, Європейський суд зазначив, що заявники не конкретизували, у який саме спосіб тримання їх у клітці перешкоджало їх спілкуванню із захисниками або використанню нотаток і документів. Європейський суд вказав, що доводи заявників стосовно цих питань викладено у дуже загальних формулюваннях, а тому визнав відповідні скарги явно необґрунтованими і відхилив відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

Що стосується скарг щодо упередженості суду або порушення принципу рівності сторін. Європейський суд зазначив, що заявники не надали жодних доказів або конкретних фактів або аргументів на підтвердження своїх скарг. Отже, Європейський суд визнав ці скарги явно необґрунтованими і також відхилив їх відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

Заявники також подавали інші скарги за статтею 6 Конвенції, розглянувши які Європейський суд дійшов висновку про їх необґрунтованість і відхилив їх відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

У відповідь на скарги заявників за статтями 10 і 11 Конвенції Європейський суд, перш за все, дійшов висновку, що за обставин вказаної справи статтю 10 Конвенції слід вважати *lex generalis* щодо статті 11 Конвенції, яка є *lex specialis*, а тому немає необхідності розглядати скаргу окремо за статтею 10 Конвенції. Разом з тим Європейський суд виокремив скарги заявників щодо незаконності виставлення міліцією кордону навколо пам'ятника Шевченку і зазначив, що заявники не намагались отримати жодного відшкодування на національному рівні у зв'язку з цим стверджуваним порушенням. А тому до Європейського суду вказану скаргу було подано з порушення встановленого шестимісячного строку. Відповідно, вона має бути відхилена згідно з пунктами 1 і 4 статті 35 Конвенції.

Що стосується скарги за статтею 11 щодо незаконності засудження заявників, Європейський суд дійшов висновку, що хоча санкція за дії заявників з організації масових безпорядків та підбурювання до насильства під час подій 9 березня 2001 року могла бути зумовлена вимогами громадської безпеки, однак тривалі строки позбавлення волі, призначені їм в якості покарання, не були пропорційні легітимній цілі [забезпечення

громадської безпеки], яка переслідувалась. З огляду на зазначене вище Європейський суд встановив, що зазначене втручання не було необхідним у демократичному суспільстві, а тому було порушення статті 11 Конвенції стосовно перших трьох заявників.

Однак Європейський суд звернув увагу на те, що четвертого, п'ятого, шостого і сьомого заявників було засуджено виключно за конкретні акти насильства, вчинені біля будівлі Адміністрації Президента України на вулиці Банковій. Ці заявники не вказали на жодні переконливі свідчення, здатні переконати Суд відійти від висновків національних судів стосовно їх дій та фактів справи. Отже, Європейський суд констатував, що порушення статті 11 Конвенції стосовно четвертого, п'ятого, шостого і сьомого заявників не було.

Насамкінець, розглянувши скаргу другого заявника на відсутність у нього ефективного засобу правового захисту щодо стверджуваного жорстокого поводження з ним з боку працівників міліції, Європейський суд, визнавши відповідну скаргу за статтею 3 Конвенції неприйнятною, дійшовши висновку, що заявник не висунув небезпідставної скарги у розумінні статті 13 Конвенції. Відповідно, ця скарга за статтею 13 Конвенції має бути відхилена як явно необгрунтована відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО:

- «1. *Вирішує* об'єднати заяви;
2. *Постановляє*, що батько шостого заявника має право брати участь у провадженні від його імені;
3. *Оголошує* прийнятними скарги другого і третього заявників за статтею 6 Конвенції стосовно права допитувати свідків, скаргу другого заявника за статтею 6 Конвенції стосовно його видалення із зали судових засідань, скаргу першого заявника за статтею 6 Конвенції стосовно призначення йому безоплатного захисника 2 вересня 2002 року і скаргу заявників за статтею 11 Конвенції стосовно втручання в їх право на свободу мирних зібрань у зв'язку з їх затриманням та засудженням, а решту скарг заявників у заяві – неприйнятними;
4. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 і підпункту «d» пункту 3 статті 6 Конвенції щодо другого заявника у зв'язку з неявкою до суду І. Тр., М. Ш., Р. Тк., С. Ко. та В. Ду. в якості свідків стосовно нього, та щодо третього заявника – у зв'язку з неявкою до суду Д. Ко., І. Тр., О. Дм., М. Пе., М. Ш., Р. Пи., В. Ду., В. Ку. та В. Ма в якості свідків стосовно нього;
5. *Постановляє*, що порушення пункту 1 і підпунктів «с» і «d» пункту 3 статті 6 Конвенції у зв'язку з видаленням другого заявника з зали судових засідань не було;
6. *Постановляє*, що порушення пункту 1 і підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції у зв'язку з призначенням заявникові безоплатного захисника 2 вересня 2002 року не було;
7. *Постановляє*, що було порушення статті 11 Конвенції стосовно перших трьох заявників;
8. *Постановляє*, що порушення статті 11 Конвенції стосовно четвертого, п'ятого, шостого і сьомого заявників не було;
9. *Постановляє*, що:
 - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити такі суми, що мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:
 - (і) 3 000 (три тисячі) євро відшкодування моральної шкоди першому заявникові та додатково суму будь-якого податку, що має нараховуватись;
 - (ii) 4 000 (чотири тисячі) євро відшкодування моральної шкоди другому заявникові та додатково суму будь-якого податку, що має нараховуватись; та